

Rohelise majanduse väljakutsed elukestva õppe süsteemile

Olav Aarna, Sihtasutuse Kutsekoda juhatuse liige

Selge on see, et maailmas ja igas riigis tuleb muuta majandus energia ja toorme säästmiseks rohelisemaks, keerulisem on hakata selles suunas tegutsema.

Üleilmne majanduskriis on kindlasti majanduse keskkonnasõbralikumaks muutmise raskemaks teinud, kuid samal ajal ka uusi arenguiimpulse andnud (Roheline majandus 2010, 23). Euroopa Liidu arengustrateegias aastani 2020 nähakse olulise uue arengumootorina ökoinnovatsiooni edendamist (European Commission 2010).

Säästlikust arengust ja jätkusuutlikkusest on räägitud juba pikka aega, kuid neid hõlmava rohelise majanduse ja rohelise kasvu mõisted on eriti populaarseks muutunud just viimastel aastatel, eelkõige ingliskeelsete poliitikadokumentide vahendusel. Globaliseerumise ja kiirete tehnoloogiliste muutuste kõrval mõjutavad kliimamuutused ja keskkonnaseisundi halvenemine tugevasti inimeste elukvaliteeti ning tööturu arengut. Eri valdkondade poliitikates ja ettevõtete strateegiates on üha enam rõhutatud vajadust innovatiivse, puhta ja rohelise majanduse järele. Sealjuures on järjest tähtsam rohelisele majandusele vajaliku kompetentsusega töötajate olemasolu (Cedefop 2010, 1).

Aastal 2009 algatasid Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO) ja Euroopa Kutseõppe Arenduskeskus (Cedefop) rahvusvahelise võrdlusuuringu “Rohelistel töökohtadel - vajalikud kompetentsid” (*Skills for green jobs*). Selgituseks: inglise keeles kasutatakse sõna *skill* sageli laiemas, kompetentsi tähenduses. Seejuures mõistame kompetentsi kui suutlikkust sooritada teatavat tegevust, näiteks täita teatavat tööülesannete kogumit koos selleks vajalike teadmiste, oskuste ja hoiakutega). Uuringu eesmärk oli välja selgitada, milliseid oskusi, uusi ameteid ja kompetentsuse profile vajatakse rohelise majanduse tööturul. Uuriti, milliseid poliitikaid on riigid rakendanud majanduse rohelisemaks muutmiseks ja kuidas tööturu muutunud või muutuvad nõudmised kajastuvad elukestva õppe süsteemis, s.t kuidas määratakse kindlaks tööturul oodatavaid kompetentsuse profile ja luuakse vajalikke õpivõimalusi. Siinkohal on oluline rõhutada, et elukestva õppe süsteemi mõiste on laiem tavapärasest formaalharidussüsteemi mõistest, hõlmates ka mitteformaalset ja informaalset õpet.

Analüüsides parimaid praktikaid

Uuringus osales 21 riiki, neist kuus Euroopa Liidust. Analüüsiti eri maade parimaid riiklike poliitikate elluviimise praktikaid, mis toetavad rohelises majanduses vajalike kompetentside tuvastamist ja nende arendamise strateegiaid. Cedefop üldistas kuue Euroopa Liidu liikmesriigi – Taani, Saksamaa, Eesti, Hispaania, Prantsusmaa ja Suurbritannia – uuringu aruanded (Cedefop 2010). ILO korraldas uuringuid 15 riigis – Austraalias, Bangladeshis, Brasiilias, Hiinas, Costa Ricas, Egiptuses, Indias, Indoneesias, Malis, Filipiinidel, Lõuna-Aafrika Vabariigis, Lõuna-Koreas, Tais, Ugandas ja Ameerika Ühendriikides. Nende 15 uuringu kokkuvõtet veel koostatakse. Riikide uuringuaruanded on olemas ILO kodulehel (http://www.ilo.org/skills/what/projects/lang-en/WCMS_115959/index.htm).

Kõigi uuringute tegemisel kasutati sama metoodikat ja juhtumite (*case studies*) valikul samu kriteeriume. See tagas tulemuste võrreldavuse. Riikide uuringutest oodati kolme tüüpi juhtumiuuringuid. Esimest tüüpi juhtumiuuringutes keskenduti töötajate ümberõppe vajadusele, sest tööturu struktuursete muudatuste tõttu on töötajate oskused

ja töökohad iganenud, samuti on suured muutused olnud sektorisisises ja -üleses tööhõives.

Teist tüüpi uuringutes võeti vaatluse alla uued nn rohekraede ametid (*greencollar occupations*), mis on vajalikud kliimamuutustega kohanemiseks, et vähendada negatiivseid mõjusid. Kolmandaks uuriti uute kompetentside tüüpe ja kompetentsuse profiilides esinevaid lünki, mille kohta on vaja viia teave olemasolevatesse kutsestandarditesse. Kokku oodati igalt maalt seitset kuni kaheksat juhtumiuuringut, mis kataksid kõik uuringutüübid.

Kõnealune rahvusvaheline võrdlusuuring on osa ÜRO Keskkonnaprogrammi (UNEP), ILO, Rahvusvahelise Tööandjate Organisatsiooni (IOE) ja Rahvusvahelise Ametiühingute Konföderatsiooni (ITUC) algatusest, mille eesmärk on hinnata, analüüsida ja soodustada täisväärtuslike (*decent*) "roheliste töökohtade" loomist (UNEP *et al* 2008).

Euroopa ulatuses annab see uurimus kindlasti olulise sisendi Euroopa 2020 strateegia rakendamiseks, kus jätkusuutlik kasv saavutatakse ressursisäästliku ja konkurentsivõimelise majanduse ning ressursisäästlikkust hindavate tarbijate abil. Strateegia "Euroopa 2020" põhieesmärgid on ju: 1) tööhõive määra suurendamine; 2) teadus- ja arendustegevuse kogukulutuste kasvatamine; 3) kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamine, taastuvenergia osakaalu suurendamine, energiatõhususe suurendamine; 4) koolist väljalangenute osakaalu vähendamine, kõrghariduse omandanute osakaalu suurendamine; 5) vaesusriskis elavate inimeste osakaalu vähendamine.

Rohelise majanduse mõiste

Artiklis antakse põgus ülevaade nimetatud uuringu esialgsetest tulemustest, sealhulgas Eesti uuringu põhijäreldustest. Üldise tausta loomiseks analüüsitakse rohelist majanduse, rohelist ametite ja töökohtade ning rohelist kompetentside kontseptsiooni kujunemist.

Roheliseks majanduseks nimetatakse majandamist viisil, mis väärtustab loodust ja inimesi ning mille käigus luuakse täisväärtuslikke töökohti. Eesmärk on saavutada investeeringute suurem tootlikkus, vähendades samal ajal emissiooni, raiskamist ja tarbimist. Rohelist majandust nähakse pigem protsessile kui lõpptulemusele orienteerituna. Rohelise majanduse kontseptsioon tuleneb loogikast, et ühiskond on osa üleilmsest ökosüsteemist. Turud ning majandussektorid on aga sotsiaalsed üksused, mis peaksid järgima sotsiaalseid ja keskkondlikke prioriteete (UNEP *et al* 2008, 4).

Rohelist lähenemisviisi peetakse suurimaks ümberkujunduseks majanduses pärast tööstusrevolutsiooni (Cedefop 2009, 1). Rohelise majanduse kontseptsiooni tekke põhjused on omavahel seotud ja seetõttu tuleb neid käsitada koos:

- 1) üldine kliima soojenemine;
- 2) suurenev rahvaarv;
- 3) toormehindade tõus;
- 4) innovatsioon, sealhulgas tehnoloogiline innovatsioon;
- 5) keskkonna väärtustamine vaba aja veetmise võimaluste pakkujana.

Sellest tulenevalt on vaja sotsiaalmajanduslikke poliitikaid, mis arvestaksid muutuste mõju ja suudaksid tagada arengu jätkusuutlikkuse. Tuleb juurutada uusi tehnoloogiaid, tõhustada energia ja ressursside kasutamist nii lõppkasutuses kui ka tootmises, motiveerida inimesi hindama ümber oma tarbimisharjumusi, muuta majanduse struktuuri ning hoida keskkonda ohtlike mõjude vähendamise teel.

Muudatused neis valdkondades vajavad nii riigi kui ka ettevõtjate algatusi ja investeeringuid. Riigi roll on siin äärmiselt oluline, sest roheline majandus eeldab ühelt poolt hoiakute ja suhtumiste muutumist ning teisalt suuremahulisi investeeringuid. Samal ajal pakub majanduse rohelistumine ka võimalusi uute täisväärtuslike töökohtade loomiseks.

Mida oodatakse riigilt

Paljud ettevõtted on rohelise majanduse idee juba omaks võtnud ja järgivad seda oma tegevuses. Uudse majandussuundumuse elluviimisel on oluline roll ka rahvusvahelisel koostööl. Riiklikud poliitikad peaksid toetama rohelise majanduse edendamise programme ning kujundama ühiskonna arusaamu ja hoiakuid. Lisaks on riikidel võimalik luua rohelise majanduse jaoks vajalik infrastruktuur, mille arendamise vastu eraettevõtetele ei ole esmast huvi.

Riik saab kasutada erinevaid mehhanisme (subsiidiume, ökomakse, standardeid, eesmärkide seadmist, innovatsiooni soodustamist, ökomärgistuse rakendamist jpm), et suunata ettevõtjaid rohkem panustama rohelisse majandusse ja selle eesmärkidesse (UNEP *et al* 2008, 5). Rohelise majandusega kaasnevaid sotsiaalseid mõjusid on aga seni vähe uuritud (ETUC 2007; UNEP *et al* 2008).

Euroopa Liidu peamisi prioriteete on kujundada poliitikad, mis aitaksid pehmenendada kliimamuutuste mõju, vähendada kasvuhoonegaaside emissiooni ja tagada suurema energiakindluse. Ka Euroopa Liidu majanduse elavdamise tegevuskava üks neljast strateegilisest eesmärgist on eeskätt vähendada kliimamuutusi, hõlmates muu hulgas energiaturvalisuse suurendamist tehnoloogilise innovatsiooni varal, roheliste töökohtade loomist ja uute turgude avardamist (Euroopa Ühenduste Komisjon 2008). Majanduse kriisist väljumise ajal keskendub valitsuste tööstuspoliitika ilmselt sektoritele, millel on potentsiaali muutuda rohelisemaks.

Rohelise majanduse suunal on Euroopa Liit nii kliimamuutuste ja saastamise vähendamiseks kui ka energiatõhususe suurendamiseks vastu võtnud ning liikmesriigid ka rakendanud mitmeid direktiive (direktiiv taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia kasutamise edendamise kohta elektrienergia siseturul (2001); direktiiv ehitiste energiatõhususe kohta (2002); direktiiv, millega edendatakse biokütuste ja muude taastuvkütuste kasutamist transpordisektoris (2003); direktiiv, mis käsitleb energia lõpptarbimise tõhusust ja energiateenuseid (2006) jpt). Koostatud on ka mitmeid rohelise majanduse edendamisele suunatud poliitikaid ja tegevuskavu, näiteks Euroopa Liidu säästva arengu strateegia (2001), Euroopa transpordipoliitika aastani 2010 (2001), Euroopa Komisjoni energiatõhususe tegevuskava (2006).

Rohelised ametid ja töökohad

Nii rohelise majanduse vajadused kui ka üldised arengud viitavad kahele peamisele suundumusele tööjõuturul:

- 1) suureneb nõudlus oskustööjõu järele ja väheneb vähekvalifitseeritud töötajatega täidetavate töökohtade arv;
- 2) suureneb vajadus tööjõu paindlikkuse ja mobiilsuse järele.

Rohelise majanduse laienemine võib töökohtadele mõju avaldada eelkõige neljal moel:

- 1) uute ametite tekkimine;
- 1) olemasolevate ametite asendumine;
- 2) olemasolevate ametite kadumine;
- 3) olemasolevate ametite teisenemine ja nende sisu rikastumine (UNEP *et al* 2008, 43).

UNEP-i ja ILO määratluse kohaselt on rohelised sellised töökohad, mis panustavad keskkonna kvaliteedi hoidmisse või parendamisse ning aitavad vältida kahju tekkimist Maa ökosüsteemile (UNEP *et al* 2008, 3). Roheliste töökohtade loomise mõte on saavutada energia kokkuhoidu, vähendada tarbimise ja kasvuhoonegaaside emissiooni, minimeerida reostamist ja raiskamist ning kaitsta ökosüsteeme ja nende mitmekesisust.

Oluline on ka sotsiaalne aspekt. Nimelt peaksid rohelised töökohad olema lisaks eelöeldule õiglaselt tasustatud, korralike töötingimustega, turvalised ja arvestama töötaja õigustega (ILO 2007, 26). Rohelise kui täisväärtusliku töökoha mõiste sisaldab nii töökoha turvalisuse tagamist (töötajate õigused, võrdõiguslikkus, sotsiaalsete hüvede tagamine) kui ka sotsiaalset turvalisust (tervis, seaduste järgimine, palk, tööaeg, ametiühingutesse kuulumise õigus).

Mis tahes ameti puhul saab rääkida rohelistumise vajalikkusest ja võimalikkusest. Küsimus on selles, missuguses rohelise skaala osas amet paikneb. Kas tegemist on tööga, mis keskendub ainult roheliste toodete ja teenuste pakkumisele, või tööga, mis vajab vähem põhjapanevaid ja enam parendavaid muutusi, näiteks energia ja tooraine tõhusamat kasutamist. Seega on olemas nii täiesti rohelised töökohad ja ametid kui ka rohelise varjundiga töökohad – need, kus ei tekitata lisasaastamist ega toimu liigset raiskamist. Rohelised töökohad aitavad oluliselt pärssida kliimamuutusi ning vähendada vaesust ja töötust, sealhulgas luua korralikke töökohti ja tagada majanduskasvu (UNEP *et al* 2008, 41).

Keskkonnaalastele teadmistele lisaks peetakse rohelise majanduse kontekstis oluliseks kaht tüüpi kompetentse:

-üldkompetentsid – need, mis teevad inimese kohanemisvõimeliseks paindlikul tööjõuturul;

-kutse- või ametispetsiifilised kompetentsid – eeskätt kompetentsid, mis on küll tööjõuturul teatud kujul olemas, kuid mis rohelise suundumusega kohandudes muutuvad.

Prognoositakse ka täiesti uute kompetentside teket tulenevalt roheliste tehnoloogiate rakendamisest ning muutuvatest tarbimisharjumustest, kuid valdavalt on ees siiski olemasolevate kompetentside muundumine ja kohanemine.

Eesti uuringu aruanne

Uuring annab põhjaliku ülevaate sellest, mida on Eestis rohelise majanduse arengut tagava poliitika ja rohelise majanduse vajadusi rahuldava elukestva õppe süsteemi kujundamisel tehtud. Eesti uuringu aruande koostas käesoleva artikli autor ja see on kättesaadav Cedefopi kodulehel (<http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/16439.aspx>).

Uuringus valiti detailsema analüüsi objektidena välja järgmised seitse juhtumit.

1. Ettevõttesisene rohelise suunitlusega töötajate täiendus- ja ümberõppe süsteem Eesti Energias.
2. Uute roheliste materjalide ja tehnoloogiate uurijate ning inseneride koolitamine Tallinna Tehnikaülikooli ja Tartu Ülikooli rahvusvahelise ühise magistriõppekava näitel.
3. Energiaaudiitori kutsearendus, koolitus ja rakendused.
4. Energeetika, elektrijaamade ja elektrivõrkude juhtide, inseneride ja uurijate koolitamine Tallinna Tehnikaülikooli näitel.
5. Metsandusega seotud ametite kutsestandardite ja õppekavade arendus ning koolitamine raie tööliste, arboristi, kokkuveotraktori ja langetustraktori operaatori, metsandustehniku ja metsandusettevõtja näitel.
6. Põlevkivi kaevandamise, töötlemise ja jäätmete kahjutustamise valdkonna teadlaste, inseneride ja juhtide koolitamine.
7. Ettevõttesisene koolitus ja õppepraktika ABB AS-is.

Eesti rohelise poliitika teljeks on 2005. aastal Riigikogus heaks kiidetud Eesti säästva arengu riiklik strateegia "Säästev Eesti 21" (Eesti säästva arengu riiklik strateegia 2005), milles sõnastatakse Eesti pikaajalise arengu neli eesmärki:

- 1) Eesti kultuuriruumi elujõulisus,
- 2) heaolu kasv,
- 3) sidus ühiskond,
- 4) ökoloogiline tasakaal.

Selle protsessi seireks ja analüüsimiseks on moodustatud laiapõhjaline, valdavalt kodanikuühenduste esindajatest koosnev säästva arengu komisjon. Nende eesmärkide suunas liikumist hinnatakse regulaarselt mitmekümne mõõdiku abil. Näiteks ökoloogilise tasakaalu valdkonnas on Eesti kõigi näitajate koondhinnangu alusel Euroopa riikidest 23. kohal. Selle peamisi põhjusi on põlevkivi ebaefektiivne kasutamine elektrienergia tootmiseks. Põlevkivienergeetika tõttu on Eesti mitmete õhusaaste- ja jäätmenäitajate poolest Euroopas viimaste hulgas (Riigikantselei 2009).

Rohelise majanduse tegevuskavad

Meil on hulk lähiajale (3–7 aastat) suunatud valdkondlikke strateegiaid ning arengu- ja tegevuskavu, mis hõlmavad kõiki olulisi majanduse ja elukestva õppe valdkondi. Rohelise majanduse seisukohalt on määrava tähtsusega keskkonnakaitse, elektrimajandus, energeetika, elamumajandus, põllumajandus ja metsandus. Valdkondi siduvat rolli täidab Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2007–2013 (Teadmistepõhine Eesti 2007). Koostamisel on elukestva õppe strateegia aastani 2020, mis peaks kindlaks määrama selle valdkonna pikemaajalised arengusuunad ja olema aluseks lühemale perioodile mõeldud valdkondlike arengukavade (üldharidus, kutseharidus, kõrgharidus, täiskasvanuharidus) koostamisel ja rakendamisel ka ametkondade üleselt.

Sarnaselt mitmete teiste Euroopa Liidu riikidega ei ole Eestil spetsiaalset roheline majanduse vajaduste rahuldamisele suunatud kompetentside arendamise strateegilist kava. Selle sisuliseks põhjuseks on asjaolu, et nn rohelised kompetentsid ei ole enamasti midagi väga spetsiifilist. Eesti senises poliitikas on tähtsal kohal olnud majanduse keskkonnamõju vähendamine. Ökoloogilist jalajälge vähendava poliitika veenvad näited on keskkonnatasude arvestuse korra muutmine, kütuseaktsiiside tõstmine, toetav suhtumine taastuvenergeetikasse ning elektri ja soojuse koostootmisse. Samal ajal vajame majanduse rohelisemaks muutmisel selget strateegilist perspektiivi.

Eesti majanduse energiamahukus on suurem nii Euroopa Liidu keskmisest kui ka Põhjamaade omast. Ainuüksi meie hoonete energiatarbimine ruutmeetri kohta on Põhjamaadega võrreldes 60 protsenti suurem, hoolimata sealsest külmemast kliimast (Riigikantselei strateegiabüroo 2009). Eesti tegevuse põhisuunad roheline majanduse valdkonnas on energiakasutuse tõhustamine, taastuvenergia allikate mitmekesistamine, põlevkivienergeetika ajakohastamine ning muud abinõud. Eesmärk on vähendada keskkonnamõjusid ja suurendada kasutegurit.

Energiakasutuse tõhustamiseks rakendatakse juba praegu mitmesuguseid meetmeid, näiteks antakse korterelamu renoveerimise laenu ja renoveerimise ettevalmistamise toetust. Väga tähtis on panustada kaugküttesüsteemide renoveerimisse ja võtta kasutusele vähem energiat vajavaid seadmeid ning seada ka avaliku sektori hoonete renoveerimisel esikohale energiatõhusus. Riigil on kindlasti vaja laiemalt propageerida energiatõhususe suurendamist (Lukason, Varblane 2009, 49). Lisaks toetusmeetmetele koostatakse taastuvenergiaallikate mitmekesistamise tegevuskava, kus kolme põhisuunana nähakse taastuvenergia osakaalu suurendamist energia lõpptarbimises, taastuvelektri osakaalu suurendamist brutotarbimises ning taastuvenergia osakaalu suurendamist transpordis.

Mitmel pool Euroopas on levinud tava eelistada riigihangetel neid ettevõtteid, kes pakuvad ökoloogiliselt puhtaid tooteid. Ka Eestis on kavas kehtestada riigihangetele sellised miinimumnõuded. Oluline koht roheline majanduse arengus on jäätmekäitluse arendamisel, sealjuures mitte ainult tagajärgede kõrvaldamise kontekstis, vaid ka keskkonnale tekkiva koormuse vähendamisel, soetades vähem jäätmeid tekitavat tehnoloogiat ja uusi lahendusi.

Elukestva õppe süsteem

Eestis on eesmärgiks seatud ettevõtete tootlikkuse kasv, rahvusvahelistumine, suurema lisandväärtusega toodete ja teenuste pakkumine ning parema ettevõtluskeskkonna loomine. Seetõttu vajame inimesi, kes oskaksid neid eesmärke sisustada: insenere, teadlasi, reaalinete spetsialiste, loodusteaduste asjatundjaid ja kvalifitseeritud oskustöölisi. Selles suhtes ei ole roheline majanduse arendamine tööjõu kompetentsidega

seonduvaid ootusi muutnud. Oluline on, et omandatavad üldised ja erikompetentsid oleksid tasakaalustatud ning võimaldaksid paindlikkust hilisemas konkurentsivõimelisel tööturul (Roheline majandus 2010, 21).

Ühiskonna keskkonnateadlikkuse edendamist silmas pidades tuleb rõhutada, et juba alates põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava 2002. aasta versiooni kehtima hakkamisest on üks õpet läbivaid teemasid olnud keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng. Elanikkonna laiemaks keskkonnavalimiseks teavitamiseks ja teadlikkuse edendamiseks on loodud või loomisel maakondlikud keskkonnahariduskeskused.

Eestis on haridusnõudluse rahuldamiseks kasutusel riikliku koolitustellimuse mehhanism, mida on otstarbekas käsitleda kitsas ja laias tähenduses. Kitsas tähenduses puudutab riiklik koolitustellimus tasemeõpet kutsehariduse ja kõrghariduse vallas ning on sellisena kasutusel juba 1990. aastate keskpaigast. 2007. aastal lisandus riiklik koolitustellimus töötavatele täiskasvanutele, mida seni on saanud kutseõppeasutused. Laias tähenduses tuleks riikliku koolitustellimuse alla liigitada ka Töötukassa kaudu tellitavad koolitused töötutele ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) kaudu toetatav töötajate täiendus- ja ümberõpe ettevõtetes, mida 50 protsendi ulatuses finantseeritakse riigieelarvest. Kõik eelloetletud mehhanismid on leidnud rakendust ka roheline majanduse vajaduste rahuldamisel.

Seoses riikliku koolitustellimuse mehhanismide rakendamisega täiskasvanute täiendus- ja ümberõppes on teravalt tõstatunud vajadus paremini koordineerida erinevate ametkondade tegevust selles valdkonnas ja tagada täiskasvanuhariduse kvaliteet (Riigikontroll 2010).

Riigi tasandil koostatakse alates 2003. aastast tööjõuprognose, mis hõlmavad 34 majandusvaldkonda (Tööjõuvajaduse prognoos... 2009). Prognoos koostatakse makroskoopilise mudeli alusel ja seda kasutatakse eelkõige koolitustellimuse kujundamise abivahendina. Seetõttu ei võimalda praegu kasutatav riikliku koolitustellimuse kujundamise meetodika arvestada kvalitatiivseid muutusi, mis seonduvad tööturul oodatavate kompetentsuse profiilide muutustega.

Kompetentsipõhine kutsesüsteem

Haridus- ja teadusministeerium on seadnud eesmärgiks luua Eestis kompetentsipõhine kvalifikatsioonisüsteem, mille oluline osa on kutsesüsteem. Kompetentsipõhise kutsesüsteemi toimimist kirjeldab kõige paremini kompetentsuse ring (joonis 1). Selles eristuvad selgelt kaks põhiprotsessi:

-tööturul oodatavate kompetentside ja kompetentsuse profiilide väljaselgitamine ning nende formaliseerimine kutsestandardite ja õppekavadena;

-inimeste tegeliku kompetentsuse võrdlemine kutsestandardis kirjeldatuga ja vastavushindamise tulemuste ametlik tunnustamine kutsetunnistusega.

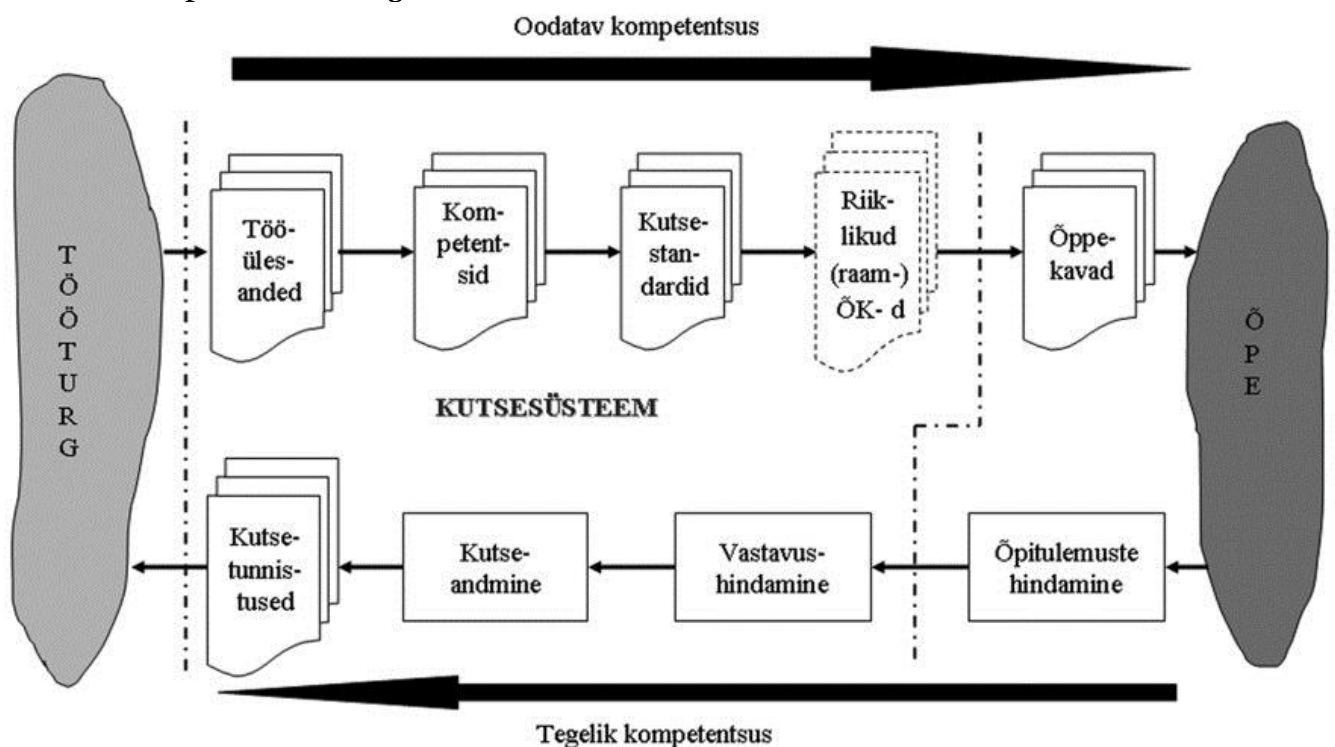
Tervikliku ja tõrgeteta toimiva kompetentsuse ringi puhul on tagatud, et tööturu muutunud ootused mitmesuguste kutsete (ametite) kompetentsuse profiilides kajastuvad muutustena asjaomastes kutsestandardites ning sealt edasi riiklikes ja õppeasutuste õppekavadest.

Praegu kompetentsuse ring selle ideaalmudeli kohaselt paraku veel ei toimi. Võib aga kindlalt väita, et Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) toel täidetava programmi "Kutsete süsteemi

arendamine 2008–2013” ja mitmete teiste ESF programmide elluviimine võimaldab meil lisaks tööturu struktuuri kvantitatiivsetele muutustele (ametikohtade arvu kasv või kahanemine) edaspidi arvestada ka tööturu struktuuri kvalitatiivseid muutusi, näiteks uute ametite (kutsete) tekkimist ja olemasolevate kadumist või nende kompetentsuse profiili olulist muutumist.

Kuivõrd Eestil selliselt toimimiseks vastav võimekus riigi tasandil veel puudub, siis tööturu ootuste kvalitatiivsed muutused riiklikus koolitustellimuses üldjuhul ei kajastu. Küll aga leiavad muutused kajastust töötajate ettevõttesiseses täiendus- ja ümberõppe kavandamisel ning kõrgkoolide ja kutseõppeasutuste õppekava arenduses. Kokkuvõtteks võib siiski tõdeda, et Eesti elukestva õppe süsteem on rohelise majanduse väljakutsetega suhteliselt edukalt toime tulnud. Selle edu üks põhjusi on riigi suunatud poliitikapõhise lähenemisviisi paindlik sidumine ettevõtete arenguvajadustega.

Joonis 1. Kompetentsuse ring

Cedefopi uuringu põhitulemused

Paljud heade praktikate näited Taanist, Saksamaalt, Eestist, Hispaaniast, Prantsusmaalt ja Suurbritanniast näitavad ilmekalt, et riiklik poliitika on koos erainitsiatiiviga võimeline soodustama rohelist muutusi majanduses, suurendama energiatõhusust ja taastuvenergia potentsiaali. See kõik nõuab aga tööturu kompetentside baasi (töötajate kompetentside kogumahu) sihipäraseid muutusi. Kompetentsuse arendamisel tuleb eelkõige panustada inimeste olemasoleva kompetentsuse profiili laiendamisse, rõhutades üldkompetentse, sealhulgas matemaatika- ja loodusteaduste-, tehnika- ja tehnoloogiaalaste kompetentside arendamist.

Võrdlusuuringu lihtne, aga oluline järeldus on see, et iga töökoht ja amet võib põhimõtteliselt muutuda ning peab muutuma rohelisemaks. Selleks on vaja viia arusaamine eri ametite võimalikust majanduslikust ja keskkonnamõjust elukestva õppe süsteemi kõigile tasemetele. Jätkusuutliku arengu ja keskkonnakaitse ning uute ja muutuvate kompetentside omandamise ainekute integreerimine olemasolevatesse ja uutesse õppekavadesse on elukestva õppe süsteemide arengu suurim väljakutse (Cedefop 2010, 2).

Rohelise majanduse eesmärkideni jõudmine ja kontseptsiooni kui terviku edukas levik sõltub esmajärjekorras suhtumise ja hoiakute muutumisest. Ettevõtjad ja töötajad peavad mõistma, et oma töökohtade ja töö kaudu mõjutavad nad keskkonda nii otseselt kui ka kaudselt. Kindlasti aitab inimestel oma suhtumisi ja hoiakuid rohelisemaks muuta üldine haridustaseme tõus.

Üleminek rohelisele, see tähendab süsinikuvaesele majandusele nõuab muutusi kõigi kutse- ja ametialade kompetentsuse profiilides. Uus kompetentsuse paradigma tähtsustab üldkompetentse ameti- või kutsespetsiifiliste oskuste täiendajana. Rohelises majanduses on tähtis strateegiline mõtlemine, meeskonnatöö oskus, kommunikatsioonivõime, matemaatika- ja loodusteaduste- ning tehnika- ja tehnoloogiaalane kompetentsus ja kohanemisvõime. Paljud rohelises majanduses vajalikud ameti- või kutsespetsiifilised kompetentsid ei ole täiesti uued, vaid pigem segu olemasolevatest või nende lisand.

Loodusteaduste ja tehnoloogiaalased õpingud uuendatud õppekavade alusel peavad andma vajalikke teadmisi kliimamuutuste mõju vähendamise tehnoloogiast ning süvendama arusaama muutustega kohanemise vältimatusest. Ja seda mitte ainult kõrgkoolis, vaid kõigil haridustasemetel. Kõik elukestva õppe programmid peaksid andma võimaluse omandada ja uuendada kompetentse, mis on vajalikud üleminekuks süsinikuvaesele majandusele. Elukestva õppe süsteem suudab paremini ja kiiremini arendada rohelistel töökohtadel vajatavaid kompetentse, kui edeneb sotsiaalne dialoog tööturu osapoolte (ettevõtjate ja ametiühingute) ning haridussüsteemi osapoolte (õppijad, õpetajad ja haridusjuhid) vahel.

Euroopa Liidu riikide loodavad riiklikud kvalifikatsiooniraamistikud ja nende sidumine Euroopa ühtse elukestva õppe kvalifikatsiooniraamistikuga peaksid soodustama inimeste vaba liikumist ning nii vertikaalset kui ka horisontaalset liikumist karjääriradelil (Euroopa kvalifikatsiooniraamistik elukestva õppe valdkonnas 2008). Vajadus laiemate kompetentsuse profiilide järele nõuab paindlikku kvalifikatsioonisüsteemi, mis toetab uute kompetentside pidevat omandamist. Selline kvalifikatsioonisüsteem, mis hõlmab ka kutsesüsteemi, peaks võimaldama informaalset ja mitteformaalset õppe tulemuste, sealhulgas varasemate õpingute ja töökogemuse tunnustamise mehhanisme ning sisaldama efektiivset kvaliteedi tagamise süsteemi.

Kompetentside ja töökohtade parem sobitamine on Euroopa Liidu strateegiline prioriteet. Euroopa Komisjoni algatus "Uued kompetentsid uute töökohtade tarbeks" toob välja ühe võtmeprioriteedi tulevikuks: leida võimalusi, kuidas paremini prognoosida kompetentside vajadust ning koordineerida tööhõivet ja hariduspoliitikat (Council Conclusions ... 2009). Cedefopi kokkuvõtte näitab veenvalt, et ainult majandussektorite põhine kompetentside vajaduse prognoosimine ei ole piisav ja efektiivne.

Oluline on ka see, et investeeringud rohelistesse kompetentside arendamisse võivad kiirendada uute töökohtade loomist ning aidata üles ehitada jätkusuutlikumat majandust.

Kompetentside vajadus liikmesriikides on sarnane. Taani, Saksamaa ja Eesti toetuvad rohkem olemasolevale kutse- ja kõrgharidussüsteemile, lahendades probleeme eelkõige formaalharidussüsteemi raames. Hispaania, Prantsusmaa ja Suurbritannia arendavad pigem laiapõhjalisi programme, kaasates avaliku ja erasektori, kus tööstusel on kandvaim roll. Kokkuvõttes võib väita, et tööturu ja elukestva õppe osapooled töötavad Euroopas koos, arendamaks rohelisti töökohti ja majandust.

Tuleviku võtmeprioriteet

Sõltumata sellest, kas üleilmsed kliimamuutused on valdavalt inimtekkelised või põhjustatud eelkõige pikaajalistest looduslikest protsessidest, on vajadus keskkonnasõbralikuma ja ressursisäästlikuma, s.t rohelise majandamise järele muutunud üha ilmsemaks. Säästva ressursikasutuse ja rohelise majanduse kontseptsioon on olemuselt horisontaalne. Sellest võiks kujuneda mitte niivõrd regulatsioonidega rangelt sätestatud tegevuste kogum, kuivõrd inimeste üldisi hoiakuid, käitumist ja elustiili saatev mõtteviis.

Elukestva õppe süsteemilt ei oodata rohelise majanduskasvu kontekstis mitte niivõrd spetsiifilisi "rohelisti" kompetentse, "rohelisti" erialasid ja "rohelisti" õppeaineid, kuivõrd tuge inimeste selliste kompetentsuse profiilide kujundamisel, mis tagaksid ühiskonna ja majanduse jätkusuutlikkuse laiemas tähenduses. Väärtushinnangute muutmine soovitud suunas on tõeliselt suur väljakutse (Roheline majandus 2010, 21).

Kasutatud kirjandus

Cedefop (2009). Future Skill Needs for the Green Economy. Luxembourg: Publications Office of the European Union. – http://www.cedefop.europa.eu/etv/Upload/Information_resources/Bookshop/563/5501_en.pdf

Cedefop (2010). Skills for Green Jobs. European synthesis report. – <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/16439.aspx>

Council Conclusions on New Skills for New Jobs. Anticipating and matching labour market and skills needs (2009). – http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/lisa/106549.pdf

Eesti säästva arengu riiklik strateegia: Säästev Eesti 21 (2005). – Riigi Teataja I 2005, 50, 396. – <http://www.envir.ee/2847>

ETUC (2007). Climate Change and Employment: Impact on Employment in the European Union-25 of climate change and CO₂ emissioon reduction measures by 2030. – <http://www.tradeunionpress.eu/Web/EN/Activities/Environment/Studyclimatechange/rapport.pdf>

Euroopa kvalifikatsiooniraamistik elukestva õppe valdkonnas (2008). – http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/general/eqf/broch_et.pdf

Euroopa Ühenduste Komisjon (2008). European Economic Recovery Plan. – http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13504_en.pdf

European Commission (2010). Communication from the Commission: Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Luxembourg: Publications Office (COM(2010) 2020 final).

ILO (2007). World of Work, the magazine of the ILO. Green Jobs: Climate Change in the world of work. – http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/dgreports/-/dcomm/documents/publication/wcms_083901.pdf

Lukason, O., Varblane, U. (2009). Energiasääst majandussurutist leevendava abinõuna. – Riigikogu Toimetised 19, lk 44–49.

Riigikantselei(2009). Kokkuvõte säästva arengu foorumist. – www.riigikantselei.ee

Riigikantselei strateegiabüroo (2009). Eesti konkurentsivõime kava 2009–2011; lisa 3: Keskkonnasõbraliku majanduse edendamise kava. – http://www.riigikantselei.ee/failid/LISA_3_majanduse_roheline_kasv_02_11_2009.pdf

Riigikontroll (2010). Täiskasvanute täiendus- ja ümberõpe. – <http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2155/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results>

Roheline majandus. Mis, milleks ja kuidas? (2010). Kutsehariduse seirekeskus. – <http://www.innove.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=19531/Roheline+majandus.+Mis.+milleks+ja+kuidas.pdf>

Teadmistepõhine Eesti (2007). Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2007–2013. – <http://www.hm.ee/index.php?03242>

Tööjõu vajaduse prognoos aastani 2016 (2009). Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. – http://www.mkm.ee/public/Toojou_vajaduse_prognoos_aastani_2016.pdf

UNEP, ILO, IOE, ITUC (2008). Green Jobs: Towards Decent Work in a Sustainable, Low-Carbon World. – http://www.unep.org/civil_society/Publications/index.asp